TOLUNAY, A., 2003., Kırsal Kalkınma Amaçlı Bir Proje ve Uygulama Sonuçlarından Çıkarılacak Dersler, II. Ulusal Ormancılık Kongresi, Türkiye Ormanlarının Yönetimi ve Katılım, 19-20 Mart 2003, Ankara, Türkiye

KIRSAL KALKINMA AMAÇLI BİR PROJE VE UYGULAMA SONUÇLARINDAN ÇIKARILACAK DERSLER

(Değişik Ekolojilerdeki Bozuk Orman Alanlarında Yenilebilir Mantar Türleri Araştırma ve Üretim Projesi)

A PROJECT FOR RURAL DEVELOPMENT AND LESSONS LEARNED FROM ITS APPLICATIONS

(A Research and Production Projects on Edible Mushroom Species in Unproductive Forest Areas with Different Ecological Conditions)

Yrd. Doç. Dr. Ahmet TOLUNAY

S.D.Ü. Orman Fakültesi, Doğu Kampüsü, 32260 Çünür ISPARTA

ÖZET

Ülkemizde kırsal kalkınma amaçlı çeşitli projeler uygulanmıştır. Bunların arasında ismi bir hayli uzun olan "Değişik Ekolojilerdeki Bozuk Orman Alanlarında Yenilebilir Mantar Türleri Araştırma ve Üretim Projesi" de bulunmaktadır. Bu uzun isimli projenin temel uygulama amacı, orman köylüleri ile orman idaresi arasındaki ilişkileri geliştirmek olarak belirlenmiştir. Proje ile üretilecek olan mantar ürünü, orman köylülerinin hanehalkı gelirlerini artırdığı gibi, gıda güvenliğinin sağlanmasına da yardımcı olacaktır. Proje, üretilen mantar ürününün % 50' sinin yerel düzeyde satılacağını, geriye kalan % 50' lik ürünün ise büyük şehirlere pazarlanacağını öngörmektedir. Projenin uygulamasına 1987 yılında başlanmış ve beş yıllık bir uygulama süreci içinde 1991 yılına kadar uygulaması sürdürülmüştür. Aslında bu uygulama süreci projenin ilk uygulama aşaması olmaktadır. Zira diğer uygulama aşamalarının bunu izlemesi gerekmektedir. Fakat projenin başarısızlığı nedeniyle, diğer uygulama aşamalarına geçilemez. Bu bildiride, başarısız olan bu projenin uygulama sonuçlarından çıkarılabilecek dersler üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Kırsal Kalkınma Projeleri, Yenilenebilir Mantar Üretimi, Proje Uygulama Sonuçları*

ABSTRACT

There have been various rural development projects in Turkey. Among these, there is a long-named project called "A Research and Production Projects on Edible Mushroom Species in Unproductive Forest Areas with Different Ecological Conditions". The objective of this project was to improve the connection between the forest villagers and the state forest service. The mushrooms would be an additional income source for households living in forest areas and an additional subsistence crop in order to improve the nutritional basis of the households. The project was based on the assumption that 50% of the produced mushrooms can be sold at the local markets and remaining 50% can be sold at the remote markets. Project began in 1987 and carried out till 1991 within a five-year period. This period was the first phase, and then second phase was to follow it. However, the project was halted after the first phase, since the results of the first phase were unsuccessful. This paper focuses on the lessons learned from this unsuccessful application of the project.

Key Words: *Rural Development Projects, Edible Mushroom Production, Result of Project Application*

1. Giriş

1987 yılından itibaren Orman Genel Müdürlüğü bünyesinde çoğunluğu dış kaynaklı olmak üzere çeşitli projeler ile kırsal kalkınma amaçlı uygulamalar yapılmaya çalışılmıştır. Farklı amaçları ve uğraş alanları olan bu projeler arasında*"Değişik Ekolojilerdeki Bozuk Orman*

Alanlarında Yenilebilir Mantar Türleri Araştırma ve Uygulama Projesi (1987-1991)", "OGM-GTZ Türk-Alman Ormancılık Projesi (1987-1997)" ve *"OGM-UN Dünya Gıda Programı (DGP) 6 İlde Ağaçlandırma Erozyon Kontrolu ve Mera Islah Projesi (1987-1993)"* bulunmaktadır. Bu projeler, kırsal kalkınma ve sosyal ormancılık uygulamalarını geliştirme amacı taşımasına rağmen; ülkenin sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel özellikleri ve geçmiş yıllarda elde edilen kırsal kalkınma deneyimleri dikkate alınarak planlanmadığından, başarılı uygulama örnekleri oluşturamamıştır. Projeler başarısız olsa bile uygulama sonuçlarından çıkarılabilecek çeşitli dersler bulunmaktadır. Bunlar yeni projeler için zengin bir deneyim kaynağı olmaktadır. Bu nedenle bu projelerin uygulama sonuçlarının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu bildiride 1987 yılında Orman Genel Müdürlüğü Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı liderliğinde başlatılıp, daha sonra İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı'na devredilen *"Değişik Ekolojilerdeki Bozuk Orman Alanlarında Yenilebilir Mantar Türleri Araştırma ve Üretim Projesi"* vak'a örneği olarak ele alınmıştır. Bildiride projenin Bolu Orman Bölge Müdürlüğü'nde yapılan beş yıllık uygulama sonuçları incelenecek ve değerlendirilecektir.

2.Proje Hakkında Genel Bilgiler

"Değişik Ekolojilerdeki Bozuk Orman Alanlarında Yenilebilir Mantar Türleri Araştırma ve Üretim Projesi" 1987 yılında, Orman Genel Müdürlüğü, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Daire Başkanlığı tarafından alınmış bir projedir. Projenin bütçesi 961 milyon TL. olup, uygulama süresi 1987-1991 yılları arası olmak üzere 5 yıldır.

Bu projenin amacı; *"Önemli miktardaki mevcut orman varlığından ülkeye mümkün olan en yüksek yararlanmanın sağlanması amacıyla, düşük gelir gruplarının yaşadığı orman köylerinde, bozuk orman alanlarında ve kesim yapılan verimli alanlarda yenilebilir mantar yetiştirilerek kırsal kesim halkının gerek protein ihtiyacını karşılamak, gerekse pazarlamak suretiyle gelir seviyelerini yükselterek, ormancılık sektörünün gayri safi milli hasıladaki payını artırmaktadır",* şeklinde belirtilmiştir. Proje amacı olarak belirtilen bu genel amacın yanında, *"Kısa Vadeli Amaçlar"* ve *"Uzun Vadeli Amaçlar"* başlıkları altında, gruplandırılmış amaçlar da projede yer almaktadır. Kısa Vadeli Amaçlar; *Türkiye ormanlarında kendiliğinden yetişmekte olan yabani mantarların kültüre alınmak suretiyle orman köylüsünün yararına orman alanlarında yetiştirmek, orman alanlarında değerlendirilemeyen yapraklı tür orman ağaçları kütüklerini mantar üretiminde kullanılarak değerlendirmek, mantar miseli üretmek üzere hizmet içi eğitimler ile teknik eleman yetiştirmek, misel üretim laboratuarlarını donatmak ve geliştirmek, orman köylüsünün gelirini arttırmak, orman köylüsünün protein ihtiyacını karşılamak,* olarak belirtilmiştir. Uzun Vadeli Amaçlar; *Orman-halk ilişkilerini geliştirmek, ormanların polisiye tedbirler dışında korunmasına yardımcı olmak, ihraç imkanları yaratılarak döviz geliri sağlamak, iç tüketimde mantar kullanımını yaygınlaştırmak, ilaç hammadde ihtiyacını karşılamak, mantara dayalı sanayi gelişimini sağlamak,* şeklinde belirtilmektedir.

Projenin Ele Alınma Gerekçesi; *Bolu Yöresi' nde orman alt florasında doğal olarak bulunan Pleurotus ostreatus (Jacq.Fr) P. Kumm.'un yetişme isteklerinin, farklı vejetasyon süreleri içindeki orman alanlarımızın bir çoğunda sağlanabildiği ve yetiştirebilme olanağının bulunduğu, doğada yetişen yabani mantarların tüm dünyada olduğu gibi ülkemizin kırsal yörelerinde yaşayan insanlar tarafından besin amacıyla yendiği, fakat iyi teşhis edilememeleri nedeniyle bazen zehirli mantarlarında yenilebildiği ve sonuçta ölümlerin vuku bulduğunu, bunu önlemek için kültür mantarı yetiştiriciliğine yönelmenin ülkeye yararlar sağlayacağı, özellikle*

orman köylüsünün yapacağı bu üretimle kendisine gelir sağlayabileceği, şeklinde belirtilmektedir.

Projenin Uygulanması Sonucunda Elde Edilecek Olan Çıktılar; *Misel üretim çalışmalarında geliştirilmiş teknikler, yeni Pleurotus spp. tür ya da çeşitlerinin temin edilmesi, yeni misel aşılama teknikleri, yeni mantar yetiştirme teknikleri, teknik elemanların eğitilmesi, laboratuar imkanlarının geliştirilmesi, teknik bilgi üretimi (dokümantasyon), tali ürün artımını sağlamak, orman köylüsünün gelirini yükseltmek, mantara dayalı endüstrileri teşvik etmek, yeni Pleurotus spp. türlerinin misel üretimi ile ilgili çalışmalar, yeni Pleurotus spp. türlerinin ön çalışmaları ve adaptasyonu, Pleurotus spp. tür ve çeşitlerinin muhafazası, Pleurotus spp. misel üretiminde ağaçlara aşılanmaya uygun saldırma materyali üzerinde çalışmalar,* olarak gösterilmektedir.

Projenin Yönetici Kuruluşları; *Orman Genel Müdürlüğü Araştırma ve Koordinasyon Daire Başkanlığı, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölüm Başkanlığı, Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, İzmit Kavak ve Hızlı gelişen Tür Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü,* olmaktadır.

Projede: *"Mantar üretimi ile ilgili tüm uygulamalar önce tespit edilen pilot bölgelerde ve daha sonra OGM' nin taşra kuruluşları olan 24 Orman Bölge Müdürlüğünde yaygınlaştırılarak yürütülecektir."* denmektedir. ([1])

3.Bolu Orman Bölge Müdürlüğü' nde Yapılan Uygulamalar

Yukarıda verilen proje bilgileri çerçevesinde 1987 yılında uygulamaya konulan proje, önce pilot bölgelerden başlanılmış ve bu pilot bölgelerin içerisine Bolu Orman Bölge Müdürlüğü' de dahil edilmiştir ([2]). Bolu Orman Bölge Müdürlüğü' nde bu uygulamaların yapılması için Yığılca Orman İşletme Müdürlüğü örnek olarak seçilmiş ve uygulamalara bu işletme müdürlüğünden başlanmıştır. Ayrıca uygulamaların iyi bir şekilde yürütülmesi ve sahiplenilmesi için, çalışmaların yapıldığı diğer pilot bölgeler gibi, bu Bölge Müdürlüğünde de personel görevlendirmesi yapılmıştır ([3]).

Bolu Orman Bölge Müdürlüğü' nde ilk uygulama alanı olarak seçilen Yığılca Orman İşletme Müdürlüğü Merkez İşletme Şefliği 15 No' lu bölmesinde 0.5 hektar alanda kesilmiş kayın kökleri üzerine mantar miseli aşılaması yapılmıştır ([4]) Proje uygulamalarının yapıldığı ilk yılda üretim tekniği olarak *canlı ağaç gövdelerinde, kök kütüklerinde* ve *kesilmiş ağaç takozları* üzerinde olmak üzere üç değişik üretim objesi üzerinde mantar miseli aşılanmıştır.

1987 yılında projenin uygulamaya konulmasından sonra, 23-24.02.1988 tarihleri arasında Bolu Orman Bölge Müdürlüğü'nde projenin *1.EĞİTİM SEMİNERİ* düzenlenmiştir. Bu seminerde yenilebilir mantar yetiştiriciliğinin değişik üretim teknikleri, tebliğ sunan kişiler tarafından açıklanmış ve projenin pilot uygulamalarının yapıldığı bölgelerin görevli teknik

([1]) Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Değişik Ekolojilerdeki Bozuk Orman Alanlarında Yenilebilir Mantar Türleri Araştırma ve Üretim Projesi Dökümanı, 1987, Ankara

([2]) Orman Genel Müdürlüğü, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı 'nın 19.05.1987 tarih ve APK.3.DP-FAO-1/209 sayılı yazıları.

([3]) Orman Genel Müdürlüğü, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı 'nın 01.07.1987 tarih ve APK .3.DP-FAO/1/309 sayılı yazıları.

([4]) Proje Koordinatörünün Orman Genel Müdürlüğü, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Dış Kaynaklı Projeler Şube Müdürlüğü'ne verdiği 04.05.1987 tarihli rapor.

elemanları eğitilmiştir. 1988 yılında proje uygulamalarına ilişkin olarak 26-27.05.1988 tarihleri arasında yine Bolu Orman Bölge Müdürlüğü' nde *2.EĞİTİM SEMİNERİ* yapılmıştır. Yine bu seminere, projede görevli teknik elemanlar katılmış ve eğitilmiştir.

Projenin 1987 yılındaki uygulamalarında, sadece *Yığılca Orman İşletme Müdürlüğü'*nde çalışmalar yapılmasına rağmen, 1988 yılında *Akçakoca, Düzce ve Bolu Merkez Orman İşletme Müdürlükleri* de uygulamalara dahil edilmiş ve bu yıldan itibaren Bolu Orman Bölge Müdürlüğü'ndeki uygulamalar dört Orman İşletme Müdürlüğü'ne yayılmıştır.

Ayrıca 1987 yılında Orman Genel Müdürlüğü, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı tarafından başlatılan proje, 1988 yılında İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı' na devredilmiş ve proje uygulamaları bu birim tarafından yürütülmeye başlanmıştır.

Yapılan eğitim çalışmaları ve 1987 ile 1988 yılı uygulamaları sonucunda, proje belli ölçülerde dokümanter bilgi kazanmıştır.

1988 yılından itibaren uygulama şekli açısından ağırlıklı olarak, çeşitli ağaç türlerinden *(kayın, kavak, kızılağaç, gürgen)* elde edilen takozlar üzerine şapka ve delgi metoduyla aşılama yöntemi kullanılmaya başlanmıştır.

Pilot bölgelerde uygulamaların başlamasından sonra, çalışmaların takibini sağlamak amacıyla proje sorumlularından düzenli olarak aylık rapor göndermeleri istenmiştir ([5]).

1988 yılında, projenin Ankara'da görev yapan genel koordinatörü ile birlikte Bolu Orman Genel Müdürlüğü' nün *Bolu-Merkez, Düzce, Yığılca, Akçakoca Orman İşletme Müdürlükleri* ile Bolu Orman Fidanlık Müdürlüğü' nde çeşitli ağaç türlerinden elde edilen takozlara şapka ve ağırlıklı olarak delgi metoduyla misel aşılaması yapılmış; projenin araştırma amacı da taşıması nedeniyle, aşılanan bu kütükler deneme desenleri oluşturularak, hazırlanan üretim ormanlarına alınmıştır.

Ayrıca, yine 1988 yılında konunun orman köylülerine benimsetilmesi gayesiyle, projenin uygulamaları devam eden Orman İşletme Müdürlükleri tarafından birer adet örnek orman köyünün seçilmesi istenmiştir. Bu maksatla Bolu Orman İşletme Müdürlüğü' nde Bolu İli Merkez İlçesi Çele Köyü, Düzce Orman İşletme Müdürlüğü' nde Düzce İlçesi Gülormanı Köyü, Akçakoca Orman İşletme Müdürlüğü' nde Akçakoca İlçesi Akkaya Köyü örnek olarak seçilmiş, Yığılca Orman İşletme Müdürlüğü' nde ise örnek köy seçimi yapılmamıştır.

Beş yılık proje uygulamaları içerisinde misel aşılama işleminin en yoğun şekilde yapıldığı yıl 1988 yılıdır. Bu uygulamalar sonucunda 1991 yılı sonuna kadar Bolu Orman Bölge Müdürlüğü' nde; Bolu Merkez Orman İşletme Müdürlüğü bünyesinde yer alan Sarımustan Orman İşletme Şefliği, Bolu Orman Fidanlık Müdürlüğü, Düzce Orman İşletme Müdürlüğü' nün Darıyeri ve Aydınpınar Orman İşletme Şeflikleri, Akçakoca Orman İşletme Müdürlüğü Aktaş Serisi 8 No' lu bölme, Yığılca Orman İşletme Müdürlüğü' nün Merkez İşletme Şefliği 15 No' lu bölmesinde proje ile ilgili uygulamalar yapılmıştır (Çizelge 1).

Bazı uygulama alanlarında (özellikle kesilmiş kütükler üzerinde aşılama yapılan) deneme desenlerinin başarılı bir şekilde kurulduğu, ayrıca kütüklerin boy, çap ve ağırlık gibi özellikleri

([5]) Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı' nın 02.08.1988 tarih ve İP.2.TÜRT.18/140 sayılı yazıları.

ile, aşılanan miselin türüne göre (*Pleuratus ostreatus (Jacq.Fr) P. Kumn* ve *Pleuratus florida*) deneme desenlerinin oluşturulduğu tespit edilmiştir. Bu konuda en başarılı uygulamalar; Bolu Orman Fidanlık Müdürlüğü' nde ve Bolu Orman İşletme Müdürlüğü Sarımustan Orman İşletme Şefliği' ndedir. Bu uygulama alanlarında kurulan deneme desenlerinde başlangıçta düzenli bir şekilde yapılan ölçümlerle, projeyi belirli sonuçlara ulaştıracak araştırma verileri elde edilmiş, fakat bu verileri sağlayacak ölçümlerin çeşitli sebeplerle özellikle 1989 yılı sonu ve 1990 yılı içerisinde yapılamaması nedeniyle, kurulan ve oluşturulan deneme desenlerinden bilimsel sonuçları ortaya koyacak veriler alınamamıştır. Halen dosyalarda mevcut olan bu eksik ölçümlerden, bilimsel sonuçların çıkarılması mümkün değildir.

Proje ile ilgili olarak Bolu Orman Bölge Müdürlüğü' nde yapılan tüm uygulamalar, uygulama yapılan birimlerin teknik elemanları tarafından yapılmış ve yürütülmüştür. Uygulamalar esnasında araç, malzeme ve işçilik olarak gözüken üretim giderleri Orman İşletme Müdürlükleri ve İşletme Şefliklerinin harcamaları olarak, projeden karşılanmıştır. Uygulama sonucunda, elde edilen mantar ürünleri satışa sunulmamış çoğunlukla uygulama yapılan yerin birimleri tarafından tüketilmiştir.

1989 ve 1990 yıllarında yeni üretim ortamları hazırlanmamış ve uygulamalar 1987 ile 1989 yılları arasında aşılanarak belli ölçülerde mantar ürünü elde edilen üretim ortamlarının kontrol ve denetimiyle sınırlı kalmıştır. Proje kapsamında uygulama yapılan yerleri izlemek maksadıyla çeşitli tarihlerde, proje genel merkezinden raporlar istenmesine rağmen bu raporların gönderilmesinde aksamalar olabilmiştir. Bu aksamaların özelikle 1991 yılında daha da arttığı yazışma dosyalarında yapılan tetkiklerden anlaşılmaktadır.

1990 yılından itibaren proje uygulamalarına yönelik ilginin azaldığı görülmektedir. Projede görevli teknik elemanlarca hazırlanan raporlar bu yönde bilgiler vermektedir. Bu durumun ortaya çıkmasının en önemli nedeni, yenilebilir mantar yetiştiriciliği üretim tekniklerinin sağlıklı bir şekilde incelenmemiş ve denenen üretim tekniklerinin sonuçlarının bilimsel esaslar dahilinde değerlendirilmemiş olmasıdır. Zira, projenin mantar üretim tekniklerinin araştırılmasına yönelik bir özelliği bulunmaktadır. Bu nedenle proje uygulamalarında değişik üretim teknikleri denenmiştir. Bu tekniklerin bazıları; (1) Canlı ağaç gövdelerine misel aşılanarak yapılan üretim, (2) Kesilmiş kök kütüklerine misel aşılanarak yapılan üretim, (3) Kesilmiş ağaç takozları üzerine misel aşılanarak yapılan üretim, (4) Sap ve saman materyali üzerine misel aşılanmak suretiyle yapılan üretim olarak belirtilebilir. Fakat bu tekniklerden ağırlıklı olarak kullanılanı, kesilmiş ağaç takozları üzerine miselin aşılanmasıyla yapılan üretimdir. Zira, en başarılı üretim tekniği olan bu üretim tekniğinde üretim süresi 4 ya da 5 yıldır. Yani aşılanan kütüklerden bu süre zarfında ürün alınabilmekte, özellikle üretimin son yıllarında ürün veriminde belirgin düşüşler görülmektedir. Bu durum Bolu' da yapılan uygulamalar için de geçerlidir. 1987 ve 1988 yıllarında aşılama yapılarak, mantar ürünü vermeye başlayan kütükler 4. yıllarına vardıklarından (1990 yılı), üretimden düşmüşler ve ürün vermemeye başlamışlardır. Çalışmalara olan ilginin azalmasının en önemli sebeplerinden birisi bu olmaktadır.

Projenin uygulamaları esnasında sağlıklı bir şekilde yürütülemeyen konuların başında, çalışmaları yürütecek personelin organizasyonunun ve çalışma şeklinin belirlenemeyişi gelmektedir.

Çalışmaların yürütülmesi maksadıyla farklı nitelikteki insanların değişik zamanlarda görevlendirilmesi ve bazen bunların değiştirilerek yerine başka personelin verilmesi, projenin

Çizelge 1. Değişik Ekolojilerdeki Bozuk Orman Alanlarında Yenilebilir Mantar Türleri Araştırma ve Üretim Projesinin Bolu Orman Bölge Müdürlüğü Uygulamaları

İŞLETME ya da FİDANLIK	İŞLETME ŞEFLİĞİ	Seçilen Üretim Metodu	Kullanılan Aşılama Metodu	Aşılama Tarihleri	Kütüklerin Üretim Ortamına Alınma Tarihi	İlk Hasatın Yapıldığı Tarih	Kütük Adedi ve Alan	Mantar Ürünü Alınıp Alınmadığı
BOLU ORMAN İŞL. MÜD.	Sarımustan	Kesilmiş ağaç kütükleri	Delgi metodu	25.07.1988	10.08.1988	19.09.1988	322	Alınmıştır
BOLU FİDANLIK MÜD.	Fidanlık Şefliği	Kesilmiş ağaç kütükleri	**Hata! Bağlantı geçersiz.**	12.07.1988	05.08.1988	15.09.1988	430	Alınmıştır
DÜZCE ORMAN İŞL. MÜD. .	Darıyeri Orm.İşl.Şf.	Kesilmiş ağaç kütükleri	**Hata! Bağlantı geçersiz.**	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	300	Alınmıştır
	Aydınpınar Orm.İşl.Şf.	Kesilmiş ağaç kütükleri	Delgi metodu	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
AKÇAKOCA OR.İŞL. MÜD	Aktaş Serisi 5 Nolu Böl.	Kesilmiş Ağaçların Kök Kütükleri (açık alan)	Delgi metodu	02.07.1988 03.07.1988	Yoktur	09.10.1988	Bilinmiyor	Alınmıştır
YIĞILCA ORMAN İŞLETME MÜDÜRLÜĞÜ	Merkez İşl.Şf.	Kesilmiş Ağaçların Kök Kütükleri (açık alan)	Delgi metodu	05.06.1987	Bilinmiyor	Bilinmiyor	144	Alınmıştır
	Merkez İşl. Şf. 15 Nolu Bölme	Kesilmiş ağaç kütükleri	Delgi metodu	28.06.1987	Yoktur	Bilinmiyor	0.5 ha.	Alınmamıştır

KAYNAK: Proje Görevlilerinin Çeşitli Tarihlerle Hazırladıkları Raporlar

yürütülmesini etkileyen yönetim hataları olarak ortaya çıkmıştır. Öyle ki, 1991 yılı sonunda proje uygulamalarının Bolu Orman Bölge Müdürlüğü' nden alınarak Batı Karadeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü'ne devredilmesi istendiğinde, devir-teslim işlemini yapacak görevli bir eleman dahi bulunamamıştır.

Proje uygulamalarında, deneme desenleri kullanılarak ağaç kütüklerinin boy, çap ve ağırlık özellikleriyle, aşılama yapılan mantar türleri dikkate alınarak bazı bilimsel araştırmalara başlanmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi ölçümlerin sürekli yapılmaması veya belirli bir zaman sonra ölçüm yapmaktan kaçınılması, elde edilen verilerin eksik kalması gibi bir sonucu doğurmuş ve bu verilerden bilimsel sonuçların çıkarılması mümkün olamamıştır. Uygulamalardan özellikle mantar üretimi ile ilgili genel mahiyette bilgiler çıkarılmaktadır. Örneğin yine bu proje ile bağlantılı olarak Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü' nde yapılan uygulamalardan alınan sonuçlara göre *"Şapka Metodu"* nun çok başarılı olduğu, iki dönem üretim sezonunun görüldüğü *(I. Dönem: Eylül, Ekim, Kasım ayları: II. Dönem: Mart, Nisan, Mayıs ayları)* ve kavak ağacı kütüklerinin en başarılı üretimi sağladığı belirtilmektedir ([6]) Bu gibi sonuçları Bolu Orman Bölge Müdürlüğü' nde yapılan uygulamalardan elde etmek mümkün değildir. Zira 1990 ve özellikle 1991 yılında uygulamalara ait hiçbir ölçüm yapılmamış ve veri toplanmamıştır.

1991 yılında, projede görevli elemanlar tarafından hazırlanan ve proje başlangıç yılı olan 1987'den proje bitiş yılı olan 1991 yılına kadar yapılan bütün uygulamaların değerlendirildiği raporlar ilginç sonuçlar ortaya koymaktadır. Bolu Orman İşletme Müdürlüğü'nde yapılan uygulamalarda; mantar üretiminin yetersiz seviyelerde kaldığı, konunun orman köylüsüne anlatıldığı fakat orman köylülerince benimsenmediği, işletmenin gereken ilgiyi gösterdiği fakat istenilen başarının sağlanamadığı ifade edilmektedir ([7]) Bolu Orman Fidanlık Müdürlüğü'nde yapılan uygulamalarda ise; istenilen başarının sağlanamadığı, elde edilen mantar ürününün az miktarda olması nedeniyle piyasada satılamadığı, ürünün bekletilmesi durumunda da bozulmaların görüldüğü belirtilmektedir ([8]). Yığılca Orman İşletme Müdürlüğü'nde yapılan uygulamalar sonucunda; iki sahada yapılan uygulamalarla aşılanan kütüklerin artık verimden düştüğü ve verim yapmadığı gereken ilginin gösterilmesine rağmen istenilen başarının sağlanamadığı, konunun orman köylüsüne köy muhtarlıkları ve orman köyü kalkındırma kooperatifleri vasıtasıyla anlatıldığı, fakat köylünün bunu benimsemediği ve ilgi göstermediği ifade edilmektedir ([9])

Proje uygulama alanlarından elde edilen bu raporların birleştirilmesi ile, projenin Bolu Orman Bölge Müdürlüğü' nde ki 5 yıllık uygulamaları hakkında şu sonuçlara varıldığı öne sürülmüştür. *"5 yıllık proje çalışmaları sonunda sadece 241 kg. mantar üretilebilmiş, üretilen mantar Orman İşletme Şeflikleri' nin yemekhanelerinde değerlendirilmiştir. Konu muhtarlıklar ve orman köyü ve kalkındırma kooperatifleri vasıtasıyla, orman köylüsüne anlatılmış, fakat köylüler tarafından benimsenmemiştir. Başarısızlığın sebebi orman köylüsünün ilgi göstermeyişidir. Bu nedenle konunun devam ettirilmesinde bir fayda sağlanamayacağı kanaati hasıl olmuştur* ([10]).

([6]) Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü Türk-Alman Projesi, Sosyal Ormancılık Bölümü uzmanının 14.05.1991 tarihli raporu.

([7]) Bolu Orman İşletme Müdürlüğü' nün 06.06.1991 tarih ve 03.İP.19-0/4429 sayılı yazı ekindeki rapor.

([8]) Bolu Orman Fidanlık Müdürlüğü' nün 29.04.1991 tarih ve 21.İP.310 sayılı yazı ekindeki rapor.

([9]) Yığılca Orman İşletme Müdürlüğü'nün 29.05.1991 tarih İP.11.İP.19/2825 Sayılı Yazı Ekindeki Rapor.

([10]) Bolu Orman Bölge Müdürlüğü' nün 16.09.1991 tarih ve 08.İP.9/0-1118 Sayılı Yazı Ekindeki Rapor.

3.SONUÇ

1987 yılında ele alınıp uygulamaya konulan "Değişik Ekolojilerdeki Bozuk Orman Alanlarında Yenilebilir Mantar Türleri Araştırma ve Üretim Projesinin Bolu Orman Bölge Müdürlüğü'nde yapılan 5 yıllık uygulamaları başarılı değildir. Daha önce proje hakkında genel bilgiler bölümünde verilen beklenen proje çıktılarına ulaşılmadığı görülmektedir. Özellikle orman köylülerinin bu çalışmalara katılımları sağlanamamış ve kazanç sağlayacak şekilde üretim yapmaları benimsetilememiştir. Fakat, yapılan araştırma ve eğitim çalışmaları ile belli ölçülerde yetişmiş eleman ve dokümanter bilgi elde edilmiştir. 5 yıllık proje uygulamalarının bitimine 2 ay kalmasına rağmen, tüm uygulamaların ve dokümanların Bolu Orman Bölge Müdürlüğü' nden Batı Karadeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü' ne devredilmesi istenmiştir ([11]). Ayrıca bu çalışmaları yürütmek amacı ile bir teknik eleman görevlendirilmiştir. Söz konusu teknik eleman devir-teslim işlemini yapabilmek için projenin uygulamasının yapıldığı işletmelere gitmiş ve uygulamaları yerinde incelenmiştir. Projenin uygulamasının yapıldığı birimlerde daha önce yapılan çalışmalarla projenin devam edemeyeceği sonucu çıkmıştır. Hatta bazı işletmelerde, aşılanmış kütüklerin üretim ortamından alınarak başka maksatlarla kullanıldığı gözlenmiştir. Diğer taraftan halen değişik işletmelerde üretim ortamlarında bulunan kütüklerle yeni uygulamaların yapılması mümkün değildir. Zira 1987 yılında aşılama yapılarak, üretime sokulan bu kütükler üretim tekniğinin özellikleri gereği yeniden kullanılamamaktadır. Bolu Orman Bölge Müdürlüğü tarafından 5 yıl süresince yapılan uygulamalar sonucunda, Batı Karadeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü' ne devir-teslim yapılacak verimli üretim ortamı bulunamıştır.

Batı Karadeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü ve bu projede görev alması istenilen kişi, projenin durumu hakkında 06.07.1992 tarihli bir rapor hazırlanmış ve bu rapor Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Daire Başkanlığı' na sunulmuştur. Bu raporda şu ifadeler yer almaktadır([12]);

"Değişik Ekolojilerdeki Bozuk Orman Alanlarında Yenilebilir Mantar Türleri Araştırma ve Üretim Projesi, geçmişte elde edilen deneyimler dikkate alınarak ve uygulama eksiklikleri giderilerek başarılı bir proje haline getirilebilir. Bunun için projenin iki aşamada ele alınması gerekmektedir. Bunlar;

I.AŞAMA: Yenilebilir Mantar Yetiştiriciliğine Ait Temel Bilgilerin Yöresel Bazda Yapılan Uygulamalarla Elde Edilmesi: Daha önce projenin 5 yıllık uygulamalarının irdelendiği ve değerlendirildiği bölümde de değinildiği gibi Bolu Yöresi' nde, hangi mevsimlerde mantar ürününün alındığı, hangi aşılama tekniğinin başarılı olduğu, hangi ağaç türünün en çok verimi sağladığı vs. gibi konular bilinmemektedir. Gerçi daha önce yapılan 5 yıllık uygulamalarda bu konuları aydınlatacak çeşitli bilgiler elde edilmiştir. Fakat bu bilgiler yetersiz gözlem ve eksik ölçümlerle elde edildiğinden güvenli değildir. Bu açıdan yeni yapılacak uygulamalarda öncelikle bu tür çalışmaların yapılması gereklidir. Bu aşama en az 2 yıllık bir süreyi içerecek şekilde planlanmalıdır.

II.AŞAMA: Üretim Tekniğine İlişkin Olarak Yöresel Bazda Elde Edilen Bilgilerle Model Olarak Seçilmiş Orman Köylerinde Uygulamalara Başlanılması: I. aşamada yapılan uygulamalarla elde edilen bilimsel verilerle üretim tekniğine ilişkin sorunları ortadan

([11]) Orman Genel Müdürlüğü' nün 18.11.1991 tarih ve İP.2.TÜRT.9./254 Sayılı Yazıları.

([12]) Batı Karadeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü tarafından Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Daire Başkanlığı' na sunulan 06.07.1992 tarihli rapor

kaldırmış olacağından, II. aşama çalışmaları başarılı uygulama örneklerinin orman köylüsüne benimsetilmesi şeklinde olacaktır. Orman köylüsünün bu çalışmaları benimsemesi için öncelikle uygulamayı görmesi ve inanması gerekmektedir. Bunun için başarılı olunabilecek köyler öncelikle seçilmeli ve seçilen köylerden uygulamaları başarıyla yapabilecek kişilere örnek üretim yaptırılmalıdır. İlk yıllarda sınırlı sayıda kişi (örneğin seçilen köylerden en fazla 3 kişi) ile çok başarılı üretimler gerçekleştirmeye çalışılmalıdır. Orman köylerinde yapılacak her başarılı üretim, uygulamaların kısa zamanda yaygınlaşmasını sağlayacaktır. Bu konuda Türk-Alman Projesi Sosyal Ormancılık Bölümü' nde elde edilen deneyimler örnek olarak gösterilebilir ([13]).

Yukarıda ana hatlarıyla iki aşamada belirtilen çalışmaları Batı Karadeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü' nün yeniden yapması ve uygulamaya koyması mümkündür. Zaten bu güne kadar yapılan uygulamaların Bolu Orman Bölge Müdürlüğü' nden alınarak Batı Karadeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü' ne devredilmesi istendikten sonra, proje ile ilişkili çeşitli araştırma konularına Ormancılık Araştırma Enstitüsü' nün diğer çalışmalar bölümünde yer vermeye başlanmıştır. Fakat bundan sonra yapılacak uygulamaların başarısı ve sürekliliği için aşağıdaki konuların proje liderliğini üstlenmiş olan Orman Genel Müdürlüğü, İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı tarafından aydınlatılması gerekmektedir:

1.Proje bilgi notunda, projenin uygulama süresinin 1987 yılı başlangıç olmak üzere 1991 yılı sonuna kadar olan 5 yıllık olduğu belirtilmektedir. Normalde 1991 yılı sonunda projenin uygulama süresinin bitmiş olduğu gözükmektedir. Bu nedenle proje bitirilmiş midir, yoksa ek süre alınarak çalışmalara devam edilmekte midir?

2.Yapılacak yeni uygulama çalışmaları için gereken ödenek kim tarafından ne şekilde karşılanacaktır?

3.Üretim için en önemli girdi olan i misel materyalinin tedariki nasıl olacaktır?, İzmit Kavak ve Hızlı Gelişen Tür Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü misel üretimi yapmakta mıdır?, Eğer yapıyorsa bu enstitü ile nasıl bir koordinasyon sağlanacaktır?

Yeni çalışmalara başlanabilmesi için bu konuların aydınlığa kavuşturulması gerekmektedir. Ayrıca Ankara'da İşletme ve Pazarlama Dairesi' nde görev yapan Proje Genel Koordinatörü ile yeni bir çalışma programının hazırlanması ile karşılıklı bilgi alış verişinde bulunulması gerekmektedir."

Bu rapora, Orman Genel Müdürlüğü' nün ne İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, ne de Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı cevap vermiştir. Çünkü, projede yer alan yurt dışı geziler bitirilmiştir. Ayrıca proje bütçesi proje amaçlarını gerçekleştirecek şekilde harcanmamıştır. Ortada kimsenin sahiplenmek istemediği başarısız bir proje enkazı bulunmaktadır. Bu nedenle gelecekte kırsal kalkınma amaçlı projeler ele alınacaksa, 1987 yılında uygulamaya konulan dış kaynaklı projelerin uygulama sonuçlarından dersler alınmalıdır. Çünkü, projelere parasal kaynak bulunsa da, orman köylüsü proje yürütücülerini köyüne sokmayacaktır. Çünkü, orman köylüsü aldatılmaktan bıkmış durumdadır.

([13]) Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü, Türk-Alman Ormancılık Projesi Sosyal Ormancılık Bölümü uzmanının Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi' ne sunduğu 30.11.1990 tarihli rapor ve İşletme ve Pazarlama Dairesi' ne sunulan 14.05.1991 tarihli rapor.

KAYNAKÇA

([1]) Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Değişik Ekolojilerdeki Bozuk Orman Alanlarında Yenilebilir Mantar Türleri Araştırma ve Üretim Projesi Dokümanı, 1987, Ankara.

([2]) Orman Genel Müdürlüğü, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı 'nın 19.05.1987 tarih ve APK.3.DP-FAO-1/209 sayılı yazıları.

([3]) Orman Genel Müdürlüğü, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı 'nın 01.07.1987 tarih ve APK .3.DP-FAO/1/309 sayılı yazıları.

([4]) Proje Koordinatörünün Orman Genel Müdürlüğü, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Dış Kaynaklı Projeler Şube Müdürlüğü'ne verdiği 04.05.1987 tarihli rapor.

([5]) Orman Genel Müdürlüğü yılında İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı' nın 02.08.1988 tarih ve İP.2.TÜRT.18/140 sayılı yazıları.

([6]) Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü Türk-Alman Projesi, Sosyal Ormancılık Bölümü uzmanının 14.05.1991 tarihli raporu.

([7]) Bolu Orman İşletme Müdürlüğü' nün 06.06.1991 tarih ve 03.İP.19-0/4429 sayılı yazı ekindeki rapor.

([8]) Bolu Orman Fidanlık Müdürlüğü' nün 29.04.1991 tarih ve 21.İP.310 sayılı yazı ekindeki rapor.

([9]) Yığılca Orman İşletme Müdürlüğü' nün 29.05.1991 tarih İP.11.İP.19/2825 sayılı yazı ekindeki rapor.

([10]) Bolu Orman Bölge Müdürlüğü' nün 16.09.1991 tarih ve 08.İP.9/0-1118 sayılı yazı ekindeki rapor.

([11]) Orman Genel Müdürlüğü' nün 18.11.1991 tarih ve İP.2.TÜRT.9./254 sayılı yazıları.

([12]) Batı Karadeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü tarafından Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Daire Başkanlığı' na sunulan 06.07.1992 tarihli rapor

([13]) Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü, Türk-Alman Ormancılık Projesi Sosyal Ormancılık Bölümü uzmanının Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi' ne sunduğu 30.11.1990 tarihli rapor ve İşletme ve Pazarlama Dairesi' ne sunulan 14.05.1991 tarihli rapor.